

PEVCI IN GODCI NA SREČANJIH

VESNA SEVER

Do druge svetovne vojne je življenje potekalo počasneje. Radio in televizija nista bila del vsakdanjosti. Vezi s tradicijo so bile močnejše, ljudska pesem je sodila k družabnemu življenju in je bila hkrati tudi zabava. Že nekaj časa ljudska glasba nima več vloge, kot jo je imela nekdanj. Na to vplivajo spremembe v načinu življenja, opuščanje navad in z njimi povezane priložnosti za petje, pa tudi podrejanje modnim muham. Druga svetovna vojna pomeni prelomnico, kulturni pretres. Vplivi množičnih medijev in zabavne industrije postajajo vse močnejši in spremembe vse hitrejši.

Raziskovalci so ljudski pesmi že pred dvesto in več leti napovedovali smrt. Glede njene prihodnosti morda res ne moremo biti optimisti, vendar lahko trdimo, da ljudska pesem živi in bo živela, toda na drugačen način. Če je bila do druge svetovne vojne sestavni del vsakdanjega in prazničnega življenja, se zdaj seli na oder, v prireditvene prostore in koncertne dvorane. Dokumentira se v pesmaricah in se množično zapisuje na nosilcih zvoka.

Vendar ljudske pesmi ne bi bilo, če ne bi bilo pevcev, njenih nosilcev. Ti so neposredni ohranjevalci ljudskega izročila, ne pa zapisi, zvočni posnetki in pesmarice.

Življenje ljudske pesmi spremlja tudi stroka. Največ so k raziskovanju pripomogli strokovnjaki Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU, ki že od leta 1934 dalje zbirajo in raziskujejo ljudsko pesem, instrumentalno glasbo, ljudska glasbila in plese na vsem etničnem ozemlju Slovenije. Pa tudi radijske oddaje z izvirnimi posnetki glasbenega in govornega izročila Slovencev v domovini in zunaj njenih meja iz cikla Slovenska zemlja v pesmi in besedi, ki letos praznuje 40 let in katere namen je predstavljanje slovenskega ljudskega glasbenega izročila ter ozaveščanje poslušalcev o razsežnostih, značilnostih in posebnostih naše duhovne dediščine, so v ljudeh zbudile zavest, da ljudska pesem ni manjvredno blago, ki bi se ga bilo treba sramovati. Ravno nasprotno, pevci se zaradi torkovih oddaj pisno obračajo na uredništvo s prošnjo, da bi tudi sami v njih predstavili glasbeno izročilo svojega kraja. Marsikje je objavljeno gradivo v torkovih oddajah obudilo že pozabljeno ljudsko izročilo in spodbudilo prepoved in nadaljevanje glasbene tradicije.

Po osamosvojitvi je opazen porast skupin pevcev in godcev. Med njimi so skupine, ki združujejo starejše pevce, t.i. naturščike, ki so odraščali z ljudsko glasbo in so sami nekdanj prepevali ali igrali na vasi. Zdaj pa se zaradi sprememb v načinu življenja združujejo v organizirani obliki, se

predstavljajo v domačem kraju in okoliških vaseh pa tudi v drugih slovenskih krajih.

Druži jih kolektivno ohranjanje ljudske duhovne dediščine, neka notranja nuja in veselje ob prepevanju pa tudi nostalgija za starimi časi.

Seveda je treba omeniti posameznike, ki se ne družijo v organizirane skupine, vendar znajo zapeti še marsikatero ljudsko pesem. Oboji se držijo podedovanih oblik petja, vsebinsko pester in bogat je tudi njihov pevski repertoar ter ostalo ustno izročilo. Pri novoustanovljenih skupinah, v katerih pojejo pevci, ki jim ljudska pesem ni bila vsakdanja spremljevalka življenja, nemalokrat opazimo, da jih vodi glasbeno šolana oseba, jim celo dirigira in jih uči ljudskega petja po merilih zborovskega petja (skupni začetki, intoniranje, izmenjava tihega in glasnega petja). Take skupine, povečini mlajšega nastanka, kdaj premorejo le dvoglasje, po načinu petja in odrskem nastopu, ki nemalokrat vključuje še dramsko uprizoritev, nakazovanje in branje pesemskih besedil z zborovskimi mapami, pa se bolj približujejo zborom ali narodno-zabavnim ansamblom.

Res je, da zborovsko petje prekriva ljudsko, kar se zlasti čuti pri skupinah (enih bolj, drugih manj), katerih člani sodelujejo tudi v zborih. Včasih se pevci trudijo, da bi peli kot v zboru, ker se jim zborovsko petje zdi lepo. Po drugi strani se povečuje število skupin mladih pevcev, nastalih znotraj folklornih društev, ki se zavestno dobivajo in s poustvarjanjem pesemskega izročila dopolnjujejo plesni program folklorne skupine. Enako velja tudi za godce folklornih skupin, ki poleg običajnega programa iščejo viže, ki niso neposredno povezane s plesom.

Marsikatero takšne skupine so s kakovostnimi predstavitvami programov, s katerimi se poskušajo približati glasbenemu izročilu in ga interpretirati v čim manj spremenjeni obliki, naredile kakovostni premik pri poustvarjanju ljudskega izročila. Potem so tu še skupine mladih, ki črpajo iz zakla-

Godca na harmoniko in klarinet Franček in Bertl z Gradišča na Kozjaku na medobmočnem srečanju pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž v Črenšovcih.
(Foto: Vesna Sever, maj 2005.)

dnice ljudskega izročila, a se oddaljujejo v druge glasbene zvrsti, npr. rok, džez, pop, alternativno glasbo, in jim ljudska glasba služi le kot motiv za nadaljnja ustvarjanja.

Na Slovenskem imamo veliko število tradicionalnih tematskih prireditev, na katerih osrednjo mesto zavzema lju-dska glasba: srečanje tamburaških in mandolinskih skupin, citrarjev, harmonikarjev, orgličarjev, družinskega petja v Andražu pri Povzeli, v Mozirju ...

Za odkrivanje in osvetljevanje naše duhovne dediščine najbolj skrbi Javni sklad RS za kulturne dejavnosti s svojimi območnimi izpostavami. S prireditvami, srečanji, izobraževanji in knjižnimi izdajami se posvečajo poustvarjanju ljudskega glasbenega izročila in njegovemu današnjemu utripu.

Ena izmed oblik te dejavnosti sklada so vsakoletna srečanja pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž. Leta so priložnost za prikaz domačega izročila, kakršno živi danes ali je živelo nekdaj. Namenjena so skupinam in posameznikom, ki ohranjajo ali poustvarjajo slovensko ljudsko glasbeno dediščino. Na eni strani nešolanim posameznikom, ki pojejo ljudske pesmi ali igrajo ljudske viže, t.i. pravim ljudskim pevcem in godcem, na drugi pa njihovim sodobnim poustvarjalcem, posameznikom in skupinam, ki na podlagi zapisov interpretirajo način petja ali igranja in skušajo čim bolj verodostojno predstaviti glasbeno izročilo. Ti se najpogosteje združujejo v raznih skupinah, ki delujejo v okviru folklornih in drugih kulturno-umetniških društev.

Območna in medobmočna srečanja spremljajo strokovni spremljevalci, ki po končanih prireditvah z vodji skupin opravijo razgovor, ki je izobraževalnega pomena in na katerem spregovorijo o ustreznosti izbora programa, načinu petja ali igranja in o odrskem nastopu.

Iz terenskega dela je razvidno, da se ustreznost izbire pesmi in viž izboljšuje, v smislu zbiranja in predstavljanja gradiva starejšega izvora, domačega kraja in bližnje okolice.

Značilnost naše dobe je naraščajoča naglica, ki je posledica vsesplošnega hitenja in se kaže v tem, da je danes skupinsko petje hitreje kot pred nekaj desetletji in da pevci pri daljših pesmih namerno opuščajo ponavljanje v kiticah ali refren, češ da pesem ne bo predolga in za poslušalce preveč dolgočasna. V takšnih primerih je bolje zapeti eno pesem v celoti z vsemi kiticami in ponovitvami, če se je tako ohranila, kot dve namerno skrajšani pesmi, saj se s tem izgubi vrednost in pomen le-te tako po vsebinski kot tudi po oblikovni strani.

Godci radi posegajo po narodno-zabavnih vižah, zato jih je treba še

Nastop Ljudskih pevkv iz Razborja v domačem kraju.
(Foto: Vesna Sever, april 2006.)

posebej spodbujati k iskanju godčevskih viž lokalnega izvora. Nekoliko sporne so zasedbe preprostih, domiselnih, doma narejenih glasbil, starejšega ali mlajšega izvora, t. i. mačja muzika, muzika za špas. Njihovi člani se imajo za godce, čeprav to niso! Za igranje na glasbila ne potrebujejo posebnih glasbenih znanj, kot jih potrebujejo godci, ki igrajo na violino, harmoniko ... Gre za zasedbe glasbil (ali ropotulj), ki so se nekdaj pojavljale zgolj priložnostno (npr. ob godovanjih), danes pa rastejo kot gobe po dežju. Takšne skupine v program rade vključujejo narodno-zabavne viže in se tudi po načinu igranja bolj približujejo narodno-zabavnim ansamblom.

Na terenu pogosto ali celo vse pogosteje naletimo na skupine, ki pojejo ob spremljavi glasbila, največkrat harmonike. Petje z inštrumentalno spremljavo je novejši pojav, ki se je razvil pod vplivom narodno-zabavnih ansambllov, ki imajo v svoji sestavi navadno tudi pevce. Ne gre samo za tradicijo, da je bilo petje ločeno od inštrumentalne glasbe, temveč se pesem ob spremljavi glasbila poje drugače in ta kaj hitro preide v ritem polke ali valčka.

Ljudski pevci Vitanje na srečanju v cerkvi sv. Miklavža v Koritnem nad Oplotnico.
(Foto: Vesna Sever.)

Harmonika tako "povozi ali zabriše" ljudsko petje, glasbi-
lo pa je lahko tudi mašilo za slabše pevce.

V zadnjem času lahko opazimo tudi porast prireditev -
srečanj pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž, ki jih
pripravijo skupine same. Razveseljivo in pohvalno je, da
jih vse pogostejše prirejajo skupine in društva zase in za
svoje domačine, v lastno veselje in zadovoljstvo. Da ne
čakajo na pobude od zunaj, iz državnih in občinskih kro-
gov, zavodov ali organizacij, ki po svoji primarni funkciji
skrbijo za to. Žene jih ljubezen do domačega izročila,
hkrati pa se zavedajo, da je ljudska kultura pomemben in
nepogrešljiv del dediščine slovenskega naroda. Nanje pov-
abijo skupine pevcev in godcev z različnih koncev
Slovenije z željo domačinom prikazati čim bolj pestro in
raznoliko podobo slovenskega glasbenega izročila.
Nekateri pripravljajo tematska srečanja (npr. vojaških,
ljubezenskih, pripovednih ... pesmi).

Velikokrat na takšnih prireditvah, ki jih organizirajo
skupine v lastni režiji, naletimo na pomanjkljivosti, ki so
lahko vzrok nevednosti organizatorja ali zgolj
ponesrečeno naključje. Najprej si mora organizator razja-
sniti, kakšen je namen prireditve. Če gre za srečanje
pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž, potem naj se
na njej predstavijo le pevci in godci in ne še pevski zbori
ali celo narodno-zabavni ansambli. Dobro je, da organiza-

tor pozna skupino, ki jo vabi na srečanje, in tako zagoto-
vo ve, ali ustreza namenu in konceptu njegove prireditve.
Ali pa s strani prirediteljev dobimo odgovor ali ugovor, češ
da so druge skupine zgolj za popestritev celotnega
srečanja, ali so jih povabili, ker jim vračajo nastop. Že,
ampak potem naj se prireditev ne imenuje Srečanje pevcev
ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž! Če želijo s prired-
itvijo prikazati raznoliko glasbeno podobo svojega kraja,
potem je razumljivo, da takšna prireditev ponuja različne
glasbene zvrsti: ljudsko glasbo, narodno-zabavno,
zborovsko, pop, rok ...

Ljudska glasba se danes širi od spontanega domačega
petja, petja znotraj folklornih skupin, poustvarjanja v
skupinah sodobne ljudske glasbe, deležna je umetniških
obdelav raznih slovenskih skladateljev in je izziv števil-
nim mladim za ustvarjanje nove glasbe. Pustiti ji moramo,
da se razvija in gre svojo pot. Po drugi strani je prav, da
sledimo izročilu in ga po nepotrebnem ne spreminjamo.

Srečanje pevcev in godcev "Prav lušno je res na deželi",
ki so ga pripravili domačini - Fantje s Preske.
(Foto: Vesna Sever, september 2005.)